

A magyar börtönügy arcképcsarnoka

Moravcsik Ernő Emil (1858 – 1924)

Moravcsik Ernő Emil orvos, elmeorvos neve elsősorban a budapesti Ballassa utca Pszichiátriai Klinika megtervezőjeként, igazgatójaként ismert, azonban kevésbé köztudott, hogy személyében az Igazságügyi Országos Megfigyelő és Elmeorvosító Intézet, az IMEI, illetve jogelődje „A letartóztatottak és elítéltek országos megfigyelő és elmeorvosító intézete” első igazgatóját tisztelhetjük. E két intézményt Moravcsik Ernő Emil tizenkét éven át, 1886-tól 1908-ig vezette.

Moravcsik Ernő Emil 1858. március 16-án született a Nógrád megyei Béren. Apja Moravcsik Mihály evangélikus esperes, anyja Esztergály Emília, öt testvére közül bátyja, Moravcsik Géza zeneíró, zeneművészeti főiskolai tanár, öccse, Moravcsik Gyula kiváló jogász lett.

A gimnázium négy alsó osztályát az aszódi, a felső osztályokat az iglói evangélikus gimnáziumban végezte, mindvégig kitűnő eredménnyel.

Az 1876/77. tanévben beiratkozott a budapesti kir. magyar tudományegyetem orvosi karára, ahol összes vizsgáit és szigorlatait kitüntetéssel tette le. 1881. november 5-én avatták egyetememes orvostudorrá.

Eleinte a budapesti egyetemi gyógyszerzeti tanszéknél tanársegédként dolgozott, később a fővárosi Szt. Rókus Kórház bőr- és bujakórtani, majd a szülészeti és nőgyógyászati osztályán volt segédorvos. Kitűnő mestere, Balogh Kálmán, felismerve Moravcsik kiváló szorgalmát és rátermettségét, arra buzdította őt, hogy egy fejlődő tudományszakra, az elmekórtan művelésére szánja magát.

1883-ban került az egyetemi elmekórtani tanszékhez, ahol 1889. szeptember végéig mint tanársegéd volt alkalmazva. Már pályája kezdetén érdeklődési körébe került az igazságügyi pszichiátria; 1887-től az elmekór- és gyógytan magántanára, s ugyancsak abban az évben a budapesti királyi törvényszék elmeorvos-szakértője lett. 1890-ben az igazságügyi orvosi tanács tagjává választották.

Hamarosan világossá vált számára, hogy e területnek milyen nagy a jelentősége mind az orvosi tevékenység, mind az igazságszolgáltatás szempontjából; mennyire fontos az elmebeteg büntettek felismerése, a beszámíthatóságuk és annak fokozatainak minősítése. Széleskörű szakértői tevékenysége következében, amikor 1892-ben létrehozták a törvényszéki „elmekórtani és lélektan” tanszéket a budapesti egyetemen, annak nyilvános rendkívüli tanárává nevezték ki. A budapesti és pestvidéki törvényszék polgári és büntető ideg-elmebeteg anyagát véleményezte. 1894-ben a törvényszéki orvosi vizsgáló bizottság tagjává nevezték ki. A budapesti Orvosegylet jegyzője (1886-1888), titkára (1890-1892), később alelnöke (1896-1900). Nagyobb tanulmányutakat tett külföldön: Németországban, Franciaországban és Angliában. Kiterjedt igazságügyi és börtön-pszichiátriai munkásságát nemzetközi elismerés kísérte: az 1892-ben Brüsszelben, majd az 1911-ben Kölnben megtartott nemzetközi bűnügyi embertani kongresszus tiszteletbeli, illetve üléselnöke volt.

Moravcsik Ernő Emil 18 éven át volt a budapesti és pestvidéki kir. Törvényszék elmeorvos szakértője, s ezen minőségében fáradhatatlanul dolgozva megalapozta és jelentőssé fejlesztette hazánkban a tudományos törvényszéki elmekórtant és lélektan.

E tevékenységének következő lépcsőfoka volt, amikor 1895-ben az igazságügy-miniszter egy olyan osztály kialakítását bízta rá, amely az elmebetegségekre gyanús letartóztatottak megfigyelésére, illetve az elmebeteggé váló elítéltek megfigyelésére és gyógykezelésére szolgált. Az osztály létrejöttére főleg az adott okot, hogy egyrészt a pszichiátriai megfigyelésre szoruló büntetett elmebetegek vagy bűnözők – többnyire erőszakos, nehezen fegyelmezhető egyének – az országos intézetek, illetve közkórházak elmeosztályain történő elhelyezése zavarta a többi, ott levő beteg nyugalmát, nagymértékben lekötötte és feleslegesen elvonta a személyzet figyelmét és energiáját; másrészt, a szokványos elmeosztályokon hiányoztak az ilyesfajta beteganyag őrzéséhez szükséges különleges biztonsági berendezések és létszámnormák. Ezt a budapesti kir. törvényszék lőportár-dűlői fogháza mellett felállított megfigyelő osztályt 1896 októberében szüntették meg, amikor is átadták az akkor „nyíló” budapesti gyűjtő-fogház mellett létesített, a kor igényeinek megfelelő és kellő befogadási képességgel bíró hasonló megfigyelő osztályt.

A kir. igazságügyminiszternek 60.780/1896. IM számú rendelete értelmében ez az osztály 1897-től „A letartóztatottak és elítéltek országos megfigyelő és elmeorvosintézete” nevet viselte (a 9052/1906. IM sz. rendelettel az intézet elnevezése „Igazságügyi Országos Megfigyelő és Elmeorvosintézet”-re változott). A speciális intézmény egyszerre rendelkezett a betegek őrzéséhez szükséges különleges biztonsági berendezésekkel és létszámnormákkal, illetve a pszichiátriai gyógyítást lehetővé tevő megfelelő felszereltséggel. Moravcsik

Ernő Emil mint ennek a speciális intézménynek első igazgatója – az intézmény szervezeti és működési szabályzatának a megszerkesztése, a megfelelő működéshez elengedhetetlen építészeti adottságok, a személyzeti és az anyagi feltételek biztosítása mellett – nagy hangsúlyt fektetett a kifogástalan, részletes kórrajz írásra, és az alapos, korrekt szakvélemény szerkesztésére, rögzítésére. E munkakörében a boszniai törvényszékektől felküldött vizsgálati foglyok megfigyelését és véleményezését is vállalta. Gyors egymásutánban következtek idevágó dolgozatai: *A bűncselekményt elkövetett elmebeteg és elmebeteg fegyencek elhelyezése; A gyermekkorban levő büntetésekről; Az ellenállhatatlan erő, mint a beszámítást kizáró ok; A fogságban fejlődő elmebetegségről; A korlátozott beszámítási képességű és megrögzött iszákos büntetettek elhelyezésének kérdése; A tanúvallomások pszichológiája; A társadalom védelme a büntetettek ellen; A degeneráltság szerepe a bűncselekmények etiológiájában; A cselekedetek rendellenes indító okai; A fogság szerepe az elmebetegségek etiológiájában.* E hosszú felsorolásból látható, hogy a bűnözés úgy orvosi, lélektani, mint társadalmi vonatkozásai adták megfigyelésinek, kutatásainak tárgyát. Tevékenységének, megállapításainak leszűrt igazságait Sólyom Andorral együtt írt könyve „Az orvos működési köre az igazságügyi közszolgálatban” foglalja magában. Moravcsik Ernő Emil viszonylag már korán felismerte, hogy büntető ügyekben nem lehet minden esetet pusztán az ép- vagy a betegelméjűség, valamint az öntudatlanság kategóriáinak a megállapításaival elintézni, mert vannak bizonyos lelkiállapotok, amelyek az ép és a kóros határa között állnak. „A polgári törvénykönyv tervezete orvosi szempontból” – című munkája az elmebetegség és az elmeegyensúly fogalmának a bűnvádi eljárás során való értékelésével foglalkozik. E fejtegetéseinek köszönhető, hogy a csökkent vagy korlátozott beszámíthatóságról vallott nézetei belekerültek a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törv. 246. szakaszának második pontjába. Az igazságszolgáltatás terén eltöltött két évtizedes működése alatt ezrekre menő esetben adott gyakran perdöntő véleményt.

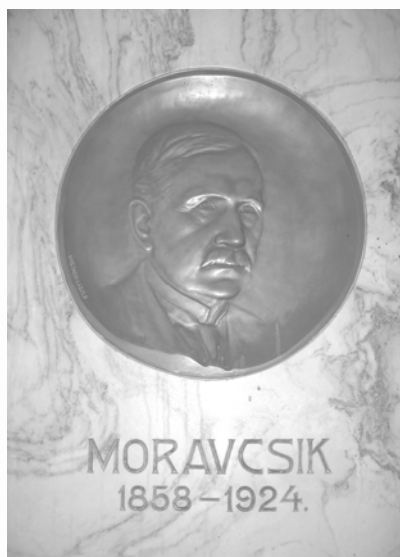
Az 1902-ik esztendő fordulópont Moravcsik Ernő Emil életében és munkásságában, ekkor lép Laufenauer Károly egyetemi tanár örökébe: az elmekór és gyógytan nyilvános rendes tanára lesz. 1905-ben elnyerte a magyar kir. udvari tanácsosi címet, később pedig a Lipót-rendet. A tudományos munkásságon kívül leginkább a felépítendő elme- és idegkórtani klinika tervei foglalkoztatták.

Az Igazságügyi Országos Megfigyelő és Elmeorvos Intézet igazgató munkakörét 1908-ig töltötte be, amikor is a tervei alapján megépült új elme- és idegkórtani klinika – mai, közismertebb nevén a Balassa utcai Pszichiátriai Klinika – első vezetője lett. Ezzel az épülettel, és a benne kialakított gondozási gyakorlattal a hazai pszichiátriai kezelés otthonát, az azóta épült hazai intézmények – mondhatni – mintaképét teremtette meg.

Eközben elérte az orvosi hierarchiában a legmagasabb rangokat. 1913-ban az igazságügyi orvosi tanács és a törvényszéki orvosi vizsgálóbizottság elnöke lett. A Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetem 1917-ben a *rector magnificus* címet adományozta számára.

A munkában és a kötelességteljesítésben kérlelhetetlen volt, ezt követelte meg tanítványaitól is. Azt a kevés szünetet, amit a munkájában önmagának engedélyezett, a családi kör, az utazás, az irodalom és a zene töltötték ki. Munkásságnak méltó jutalmazásául 1924 tavaszán a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Az 1924. október 6-ára kitűzött székfoglalóját már nem tarthatta meg. Jelentéktelennek látszó foghúzásból eredő szepsziszben 1924. október 9-én elhunyt.

Moravcsik Ernő Emil egész egyéniségét a szerénység jellemezte. Nem szerette a feltűnést, a külvilági érintkezésben sohasem kereste a szereplést, hatásokra nem vadászott. E tulajdonságaiból fakadt az a végrendelege, hogy a legegyszerűbb temetést rendelte el, és meghagyta, hogy sírjánál beszédeket ne tartsanak. Öccsével egy parcellában, a Fiumei úti temető 37/1-2-1 számú védett sírhelyén nyugszik.

Dobrotka Katalin